

Zadnji del knjige nam ponuja v branje in analizo šestnajst preglednic. Preglednice prinašajo sezname vojaške strukture od predvojne Srbije do časa tik pred napadom na Jugoslavijo leta 1941. Za lažje spoznavanje o času šolanja je uporabna tabela o razredih šolanja v srbski vojski. Pogosto je bilo zanimivo vprašanje tako v strokovnih krogih, kot v širši publiki, o zastopanosti narodov, ki so živeli v Avstro-Ogrski, v najvišji vojaški strukturi stare Jugoslavije. Med 502 generaloma in admiraloma najdemo 63 nekdanjih častnikov avstroogrske vojske, od tega jih je bilo 17 rojenih na slovenskem ozemlju.

Knjiga je vsekakor uporaben pripomoček za raziskovalce vojaške oz. zgodovine nasploh. Uporabna je tudi kot zanimiv leksikon za ljudi, ki potrebujejo nekaj informacij o položaju generalitete in jih zanimajo življenjske zgodbe posameznikov. Morda lahko knjigi zamerimo le izostanek celotnega osebnega registra. Že omenjeni seznam generalov je omejen le na strani v biografskem razdelku. Tako pogrešamo navedbe drugih strani, kjer se omenjajo posamezniki, in seveda bi v seznam oseb sodili še ostale osebe, omenjene v knjigi.

Bojan Balkovec

Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2004. 315 strani. (Volumen ; 22)

Kot že nekaj let nazaj, bomo tudi tokrat predstavili zadnjo publikacijo v naslovu omenjene hrvaške zgodovinske ustanove. V njej tokrat prevladujejo prispevki z dalmatinsko tematiko.

Damir Karbić objavlja razpravo: Šubići Bribirski do gubitka nasljedne banske časti (1322) (str. 1–26). Avtor kritično obravnava dosedanje historiografije o hrvaškem plemiškem rodu Šubićev Bribirskih in sicer od prvih omemb v virih do izgube banske časti bana Mladena II. leta 1322. Gre za primer izjemnega vzpona nekega plemiškega rodu v srednjeveški madžarsko-hrvaški državi. Vzpon Šubićev-Bribirskih je bil najvišji v zadnjih desetletjih 13. in v prvih desetletjih 14. stoletja. V tem času so postali Šubići skoraj samostojni vladarji, ki so v svojih rokah zbrali pomembne urade in položaje v kraljestvu in so dominirali v okolnih območjih, zlasti v Bosni in Humu. Aktivno so sodelovali tudi v mednarodni politiki. Razprava je oris vzpona in padca Šubićev skozi 11 generacij v 220 letih.

Krešimir Kužić objavlja članek: Gdje je i kad Toma Arhiđakon doživio hrvatska vjerovanja vezana za pomrčinu mjeseca – doprinos interdisciplinarnoj metodi istraživanja (str. 27–33). Splitčan Toma Arhiđakon (1200–1268) je bil zaupnik ne le domačinov temveč tudi papežev in je opravil vrsto diplomatskih in mirovnih misij. Toma je pisec najpomembnejše kronike hrvaškega srednjega veka. Poleg krajevnih, državnih in cerkvenih dogodkov je zapisoval tudi astronomske pojave. Gre za sončna mrka iz let 1239 in 1241. Presenetljivo je, da v njegovem delu ni nobenih datiranih navedb o luninem mrku, obstaja pa notica o hrvaškem praznovanju v zvezi s tem mrkom. Na nekem potovanju v domovini je bil ob luninem mrku priča verovanju, da je mogoče požrešne demone z lune pregnati z ropotanjem po kovinskem posodju.

Branka Grbavac je prispevala krajšo razpravo: Prilog proučavanju životopisa zadarskog plemića Franje Jurjevića, kraljevskog viteza (str. 35–54). Na podlagi objavljenega in neobjavljenega gradiva je prikazano delovanje kraljevskega viteza Franja Jurjevića, ki je bil najpomembnejši član zadrške plemiške družine Jurjević. Jurjević ima največ zaslug za vzpostavitev in ohranitev anžuvinske vladavine posebej v Zadru, pa tudi v drugih dalmatinskih mestih. Zaradi svojih zaslug je zasedal pomembna mesta ne le v upravi mesta Zadra, temveč tudi drugod. Za to je dobil od kralja Louisa plemstvo v rangu kraljevskega viteza. Od 1358 do svoje smrti je bil trogirski knez. V prvem delu razprave so biografski podatki o vitezu Jurjeviću in članih njegove ožje družine. Pomemben vir za proučevanje Jurjevićevega življenja je njegova oporoka, napisana v Trogiru 1377, ki je objavljena v drugem delu razprave. Iz nje so razvidne zveze, ki jih je imel s posvetnimi in cerkvenimi strukturami srednjeveškega Zadra in Dalmacije.

Sabine Florence Fabijanec objavlja obsežno razpravo: Društvena i kulturna uloga zadarskog trgovca u XIV. i XV. stoljeću (str. 55–120). Avtorica zelo izčrpno prikazuje družbeno in kulturno vlogo trgovcev v srednjeveškem Zadru. Najprej obravnava njihovo stanovsko pripadnost in politično vlogo v zvezi s skupinami, ki so jim pripadali, »večjo« (*majores*) in »manjšo« (*minores*), ki sta se vzpostavili že

v 11. stoletju. Iz prve je izšel patriciat (*nobiles cives*), iz druge pa meščani (*cives*). Nadalje obravnava gospodarsko podlago družbenega statusa trgovcev pod različnimi vladavinami ter njihovo družinsko življenje (očetovsko ljubezen, odnose v zakonski zvezi), kulturni prispevek (trгоvec mora biti prosvetljeni človek in se zanj spodobi, da ima stalno umazane roke od črnila) in versko aktivnost (pobožnost v življenju in neposredno po smrti).

Stjepan Krasić objavlja zelo zanimivo razpravo: Počeci hrvatskog visokog školstva u okviru ranih sveučilišnih gibanja u Europi (str. 121–172). Razprava obravnava zgodovino visokega šolstva v Evropi in na Hrvaškem. Razdeljena je na tri dele. V prvem delu je govora o začetkih visokega šolstva v Italiji in Franciji, ki sta zaradi posebnih zgodovinsko-kulturnih okoliščin tedaj na tem področju prednjačili v Evropi. Posebna pozornost je namenjena pravno-zgodovinski razlagi zapletenih nazivov za visoke šole s posebnim ozirom na pojem generalnega učilišča (*studium generale*) kot sinonima za najvišje visokošolske ustanove ali univerze. Drugi del obravnava visoko šolstvo v dominikanskem redu, ki je pri tem prednjačil med vsemi cerkvenimi redovi, s posebnim ozirom na njegovo visokošolsko usmerjenost, šolski program, akademske naslove in vrste učilišč, pri katerih so vrh tvorila generalna učilišča. V tretjem delu avtor razčlenjuje zgodovinsko-politične in kulturne odnose Hrvaške s sosednjo Italijo kot zibelko visokega šolstva, kar je 1396 privedlo do ustanovitve prvega učilišča na hrvaških tleh, v Zadru. Natančno so opisane politično-kulturne razmere, ki so omogočile njegovo ustanovitev, njegov ustroj, akademske naslove, ki sta jih podeljevali dve fakulteti (teološka in filozofska), njegov mednarodni značaj, pravni položaj v Beneški republiki ter razmere, v katerih je delovalo vse do ukinitve, v času francoske okupacije Dalmacije leta 1807.

Iva Kurelac je napisala krajšo razpravo: *Illyrica Historia* Fusta Vrančića (str. 173–187). Med deli tega znamenitega renesančnega učenjaka, ki se nanašajo tako na humanistične in naravoslovne discipline, je tudi manj znani rokopis *Illyrica historia, fragmenta ex variis Historicis, cum Latinis, cum Graecis, hinc inde collecta a Fausto Verancio Siceno, Episcopo Chanadiensis*. V razpravi je opisan rokopis in analizirana zastopanost citatov posameznih avtorjev v njem.

Lovorka Čoralić objavlja razpravo: Iz prošlosti Boke – tragom iseljenika s poluotoka Luštica u Mlecima (XVI.–XVIII. stoljeće) (str. 189–211). Bokeljski polotok Luštica leži na jugozahodni strani Tivatskega zaliva. Iz njega so se v 16. do 18. stoletju izseljevali ljudje v Benetke. Avtorica je na podlagi arhivskega gradiva, ki je shranjeno v Državnem arhivu v Benetkah, kakor tudi listin, ki jih hranijo na sedežu Bratovščine sv. Jurija in sv. Trifuna preučila osnovna dejstva iz življenja in dela teh izseljencev. Razčlenjena so časovna obdobja izseljevanja v Benetke, prikazani so njihovi poklici in gospodarske možnosti kakor tudi mesta stanovanja v Benetkah. Avtorica prikazuje tudi vsakodnevno življenje priseljencev znotraj njihovih družin, njihove prijateljske in poslovne zveze, najprej med sonarodnjaki s širšega območja vzhodnojadranske obale. Raziskala je tudi odnos priseljencev do beneških verskih ustanov posebej pa do Bratovščine sv. Jurija in sv. Trifuna.

Lovorka Čoralić je prispevala zadnjo razpravo: Zadarski kapetan XVII. stoljeća – Ulcinjanin Dominik Katić (str. 213–233). Katić je bil častnik v beneški vojni službi v Zadru v prvih štirih desetletjih XVII. stoletja. Na podlagi izvirnega gradiva iz Državnega arhiva v Zadru so predstavljene Katićeve družinske, poslovne in prijateljske razmere, kakor tudi njegov materialni status in premoženje. Na podlagi listin izhaja, da gre za častnika, ki se je v celoti prilagodil novemu kraju, kjer je osnoval družino, z obsežnimi poslovnimi operacijami pa si je v mestu in na sosednjem otoku Pašmanu pridobil veliko nepremičnin (hiš, zemljišč in posestev). V času od leta 1620 do 1641 je zasnoval poslovne zveze s številnimi Zadranji, patriciji in uglednimi meščani, obrtniki, okoličani ter delavci iz mesta in okolice. Katić je zadrske cerkvene ustanove obdaroval z oporočnimi legati. Katić je pomembna osebnost iz obdobja, ko je bila Dalmacija združena pod državno upravo Beneške republike.

Objavljenih je 22 recenzij oz. prikazov, med njimi dveh slovenskih del in sicer Ignacija Vojeta: Poslovna uspešnost trgovcev v srednjeveškem Dubrovniku (Ljubljana 2003) in Darka Darovca: Davki nam pijejo kri (Koper 2004). Objavljen je tudi *in memoriam* hrvaškemu zgodovinarju Miroslavu Kurelacu (1926–2004).